

גליון תורני בעניני ארץ הקודש נחלת ה' - גליון 68 פרשת מטות תשפ"ב

נחלת ה' דא ארץ החיים, והכי קרא לה דוד מלכא לארץ ישראל דאיהי ארץ החיים - נחלת ה' (זוה"ק וילא קטו, א).

מעניני הפרשה (א)

מלחמת מדין - השבת כבוד ישראל

וידבר ה' אל משה לאמר: נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אשר תאסף אל עמיה: וידבר משה אל העם לאמר התלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין (פמקד לא, א-ג).

ואמרו (פמקד ק"ה כ"ג): וקומו קמו תשפט:

"הקדוש ברוך הוא אומר: נקמת בני ישראל, ומשה אומר: נקמת ה'.

אמר ליה הקדוש ברוך הוא: דין שלכם מתבקש, שגרמו לי להיזק אתכם.

אמר משה: רבון העולמים, אם היינו עובדי אלילים, או כופרים במצוות - לא היו רודפין אתרנו ולא שונאין אותנו, ועקשו אינן רודפין אתרנו אלא בשביל תורה ומצוות שנתת לנו, [הלך] הַקָּמָה שָׁלָה, הַי לַתַּת נַקְמַת הַי'."

באר הדברים: הנה שלש רעות עשו המדינים: א. אחת לשמים - שהקטיאו את ישראל בעבודה זרה ובזנות. ועל זה הקב"ה לא אמר לצאת למלחמה על המדינים.

ב. אחת לישראל - שע"י המדינים נפלו כ"ד אלף מישראל. ועל זה הקב"ה אומר: נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים - דין שלכם מתבקש, שגרמו לי להיזק אתכם.

ג. עוד אחת לשמים - שע"י שנפלו כ"ד אלף מישראל ע"י אמות העולם - השפל כבוד השכינה ע"י הסט"א. ועל זה אמר משה: "לתת נקמת ה' במדין". ובארו חז"ל (פמקד ק"ה כ"ג, ט"ז): שהרי הטעם שהאמות שונאין אותנו - הוא משום שאנחנו בני השכינה ומקמין מצוותיה, וממילא כבודינו הוא כבודה.

המלחמה במצרים, בעמלק, ובשאר האמות לעתיד לבא - השבת כבוד ישראל

היוצא, שלמרות שהמדינים עשו שני חטאים שיש בהם חלול ה': א. עבודה זרה וזנות - ובזה נתחלל כבוד שמו, משום שהוא צנה על המצוות ועברו על דבריו. ב. השפלת כבוד ישראל, שבה נתחלל כבוד שמו, משום שהוא רוצה בכבוד ישראל. אמנם מצות הציאה למלחמה - הוא רק על חלול השם שמצד השפלת כבוד ישראל.

הלמוד הגה אשר למדנו מה' נקמה במדין - ראויים ג"כ בענין הקמה במצרים, וכמש"כ (שמות י"ז):

"אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על פני נשרים ואבא אתכם אלי". ופירש"י:

"על כמה עברות היו חביבין לי קדם ששוננו לך, ולא נפרעתי מהם אלא על דכמם."

וכן אנו למדים דבר זה מהקמה באמות לעתיד לבא, וכמש"כ (ויאל ה, כ):

"ונקיתי דמם לא נקיתי" - ונאם אף אנקה אותם משאר עברות שבנדם ומרעות שעשו לי - דמם של בני יהודה לא אנקה מהם" (קפ"י).

מכל זה אנו למדים: שרוב האמות, ה' לא מקפיד עליהם על החטאים שעשו בין אדם למקום - עד כדי כלותם, אלא כל המצוה לצאת עליהם למלחמה - הוא רק על החטאים שעשו לישראל (ועי' פלי יקר פקלמנו).

ואפילו בעמלק שה' מקפיד עליו לכלותו - גם על חטאו למקום, וכמש"כ 'כי מהה אמקה את זכר עמלק.. מלחמה לה' בעמלק' (סו"פ ע"פ), ומפרש הטעם - 'פי' יד [של עמלק הורקה] על כס' יה', שהקריב ביה"מ"ק (וה' זמני לנעלי ה' סו"ס). שנהו חטאו למקום.

מכל מקום כשה' בא להטיל על ישראל להלחם בעמלק - אי"ו מצד חטאו למקום, אלא הוא רק מצד חטאו לישראל, וכפי שמורה לשון הפתוח (סו"פ ע"פ):

'זכור את אשר עשה לך עמלק, ולכן תמקה את זכר עמלק' - 'אמרו ישראל: וכי לנו לבד עשה, הלא לך עשה. אמר הקב"ה לא, אלא אשר עשה לך עמלק" (מקלש המעבד ב' ע"ד סו"פ ע"פ).

וכן מלחמת עמלק בימי שאול - הוא משום ש'פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל', ומשום ש'שפלה נשים תרבה' (שמואל א-טו, טו), וכן בימי מרדכי ואסתר שהרגו העמלקים (ספ"ט ט"ו-ט"ז) - הוא בכדי 'להנקם מאיביהם' (ספ"ט ט"ג) - להנקם על איבתם האישית לישראל, וכן 'ועלו מושעים לשפט את הר עשו' (שערו מלחמת עמלק) - הוא "לפרע אשר עשו לישראל" (עזריה א, כ). וק"ש"י. וכלשון הרמב"ן (סו"ט ז) שמלחמת עמלק הוא 'רק מחמת ה' עלינו לנקם החטא שעשה לנו'.

דבר העורך

בימים אלו של בין המצרים בהם אנו מצפים להתגלות המלך המשיח מבית דוד, נתבונן קצת על עניינו של משיח בן דוד. אנחנו אומרים בתפילה: 'את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, וקרנו תרום בישועתך, כי לישועתך קיוינו כל היום' -

המשיח צומח לאט לאט מתוך מצב שפל, כמו שמתאר הנביא ישעיה (ישעיה נ"ג, ז): 'יעל כיונך לפני וכשרש מארץ ציה'. ונראה כמה פסוקים שבהם הנביא (ישעיה נ"ג, ג) מתאר את עלייתו של המשיח מתוך מצב שפל:

'הנה ישכיל עבדי [זה מלך המשיח ומחומל חלול, יד].

ירום ונשא וגבה מאד' (ופירש בתחומא: ירום - מן אברהם, ונשא - ממשה, וגבה מאד - ממלאכי השרת. לכך נאמר ומכיה ז, ז): 'מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור' - זה משיח בן דוד. ולמה נקרא שמו הר הגדול שהוא גדול מן האבות]. וממשיך הכתוב:

(יד) כאשר שממו עליך רבים [כמו שנשתוממו רבים על שפלותך] - כן משחת מאיש מראהו ותארו מבני אדם [באמת כהשתוממותם כן היה, שהיה מושחת מראהו ותארו משאר בני אדם].

(טו) כן יזה גוים רבים [וכמו שהיה חלש ושפל, כן עכשיו יגבר ויתרומם ויזה דם גוים רבים], עליו יקפצו מלכים פיהם [אפילו המלכים שרגילים במעשי גדולה וגבורה - יסגרו פיהם מרוב תמחון על זרוע עוזו וגבורתו ורוממותו], כי אשר לא ספר להם ראו, ואשר לא שמעו התבוננו [כי הם רואים אצלו עכשיו גדולה וגבורה שלא סופר להם מעולם על גדולה וגבורה כזו].

וממשיך הנביא ואומר:

(נג א) מי האמין לשמענתו חרוע ה' על מי נגלתה [על איזה אדם - שהיה כ"כ שפל בתחילתו - התגלתה עתה זרוע עוזו של הקב"ה].

(כז) ויעל כיונך לפני וכשרש מארץ ציה [ובדרך פלא, ללא כל סיבה טבעית, הוא עלה מאליו כמו יונק מיונקות האילנות, וכמו שורש שעולה וצומח בארץ ציה].

לא תאר לו ולא הדר [הרי מרוב צרותיו ושפלותו, לא היה לו - לא תואר ולא הדר] ונראהו ולא מראה ונחמדו.

(ג) נבזה וחדל אישים [הוא היה אדם שפל ובוזי, ולכן חדל מלבוא באנשים לגדול שפלותו].

איש מכאבות וידוע חלי, וכמסתר פנים ממנו [מרוב בושתו ושפלותו היה מסתיר את פניו מהבריות שלא יראו אותו, כמו אדם מנוגע שמסתיר את פניו, וירא מהביט] נבזה ולא חשבהו...!

ומבאר האר"ז"ל (לקוטי תוכה להלכו"ל, ואתמון) שמשח בן דוד הוא משה רבינו [כלומר 'במשיח תתעבר נשמתו של משה, ועל ידיה יגאל את ישראל' (נמ"ד וחלי כנאס מפ, יא; יחזקאל טז, סא)] - שבא בדרך האחרון כאחד העם - 'ואילם יהיה בתחלה לא יפתח פיו... כי בתחלה יהיה משה' - שמ"ה - שממה, ואחר כך 'ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד' (ישעיהו-כ"ג, ג). (ע"ז להלכו"ל). והיינו שאחר כך משיח בן דוד ודורו מתרוממים ועולים מעלה מעלה - למצב של אדם הראשון קודם החטא, ובנוסף לכך מתעלים בעליות על גבי עליות שאדם הראשון היה צריך להתעלות מהבסיס שלו קודם החטא, ולמעלה ממלך הגלגול, כהוא מכוון כמ"ל, עמוד ל"ח).

והנה אותם הפסוקים שנאמרו על המשיח - הולכים גם על השכינה, וכמו שאומרים חז"ל (זוהר ו"ב קפ"א, א):

פתח ואמר 'הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד' (ישעיה נ"ג, ג). בא ראה.. לאחר שנחרב בית המקדש, נחשך האור, והלבנה לא הוירה מן השמש, והשמש הסתלק ממנה ולא

מעניני הפרשה (ב)

השבת כבוד וישראל – הוא השבת כבוד השכינה

במצמר הקודם נתבאר, שהטעם לנקמת ישראל מאת המדגנים – הוא משום ש'כבוד ישראל הוא כבוד השכינה'.

ונבא להרחיב בענין הנ"ל - **ש'כבוד השי"ת מתורמם ע"י רבוי כבודם של ישראל על האמות, וכמש"כ הרמח"ל (מספלת פקיס פי"ט): "שהרי אי אפשר לכבוד העליון להתרבות - אלא בגאולתו של ישראל וברבוי כבודם"**. והטעם לדבר נתפרש ע"י משה בפרשת שלח (פמקד יז, יג-טו):

"ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים כי העלית בכחך את העם הזה מקרבון - הם ראו ביציאת מצרים את גדל תהיבות שלך לעם ישראל, ואח"כ בהליכה במדבר - "...שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה, אשר עין בעין נראה אתה ה', ונענך עמד עליהם, ובעמד ענן אתה הלה לפנייהם יומם, ובעמוד אש לילה".
ואם עקשו ותרגמו - "ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר. **מבלתי יכלת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם - וישפטם במדבר"**. ופרש מהר"ם אלשיך (פמקד יז, טו):

"ושמעו כו'. לומר, מה תעשה לשמך הגדול פן יתחלל חילוקה. כי אין לומר שיאמרו, כי בהיותם עושי רצונך היטבת להם ונתת פשעו בך ונתגתם ... כי עוברי רצונך היו במצרים, ועם כל זה לא נמנעת מלקבלותם, כמו שאמרו ו"ל הללו וכו' ונקלו וכו'... על פן יגמרו אמר ויאמרו כי מה שראוי לאמר הוא 'מבלתי יכלת ה', ולא לומר שהיו צדיקים ובעוונותם הרגתם, כי אין רשעם מונעם מלקיימם להם".

וכן באר רמ"ד וואלי לענין קריעת ים סוף (פסלים מו, ט):

"אבותינו במצרים לא השפילו נפלאותיה לא נזכרו את רב חסדך ונמרו על ים בים סוף - והיו ראויים לפרענות ולטבע בתוך הים כמו המצרים עצמן, אלא שהושיעם השי"ת לתת כבוד לשמו ולהודיע את גבורתו שיש בו פח לשים את הים לבישה, שאם לא יושיע את ישראל - לא יתלו הגוים את הדבר כי אם בהשחתו ות', ולא במרי של ישראל, ונמצא שם שמות מתחלל ח"ו, וז"ש: 'ויושיעם למען שמו להודיע את גבורתו'".

וכן באר רמ"ד וואלי לענין יציאת מצרים (שמות נ"ה - יג, א):

"ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה... אמר הקדוש ברוך הוא כבודי את ישראל בעולם... ואמרת (זכרתי, יג, יט): 'כל הנגוע בהם כנגוע בכבת עינו'. רבי יהושע אומר תקון סופרים הוא, עיני קתיב - ועמדו והכעיסו לפני, ובקשתי לכלותן ולהשליכן מעל פני, ואמרת (לא אכלה אותם) - בשביל פרעה הרשע - שלא יאמר לא היה יכול להצילו, ועמד עליהן והרגו".

הרמת כבוד ישראל על האמות – מוכיח ש"פי אל גדול ה' ומלך גדול על כל אלהים"

מעשה מבאר מה שמצינו שאמר יתרו, שע"י שהקב"ה נקם את נקמת ישראל ממצרים - 'נתת נדעתי כי גדול ה' מכל אלהים' כי בדבר אשר נדו עליהם (שמות י"ג, א) - "במים דמו לאבדם ונהם באבדם במים" (אונקלוס, קס"ט).

וזהו משום, שע"י שרואים ש'כבוד ישראל עולה על האמות - מוכח אביהם קוב"ה - הדבר מוכיח שאביהם של ישראל גדול מאביהם של הגוים [=הטט"א]. משל למה הדבר דומה, לקבוצת ילדים, שאביו של אחד מהם עשיר גדול, ואינו ע"י שהבן מתגדל על כל הבנים בגדיו המפארים והיקרים - בזה האב מתגדל על כל האבות בכבוד עצירותו.

וכן, כאשר כבוד ישראל עולה על כבוד האמות - ממילא מוכח ש"פי אל גדול ה' ומלך גדול על כל אלהים" (פסלים כ"ג, ג). וכמש"כ רמ"ד וואלי (פמקד יז, טו, עמוד ט"ז):

"וניחא לה לאב העליון ש'כבודו את הבנים - כי סוף סוף [כי התוצאה היוצאת מזה] - מודעת זאת בכל הארץ [שמוכח מזה בכל העולם] - ש'עלת העלות הוא האלוהים על הכל, ומלכותו בכל משלה" [ועיי"ש בעמוד תנ"ח: "שהרי נראה בנים, ותשיבותם של הבנים היא כשיביות אביהם"].

ועוד כתב (זכרים, מנקה למנה, עמוד טל"ז):

"בהנחל עליון גוים... כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. ומכאן תראה ש'כבודם שהקב"ה עליון על כל השמים של מעלה - כן האמה ישראלית צריכה שתהיה עליונה על כל שארי האמות, כענין ש'נאמר: ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה, אלא שהעונות גרמו, עד שתחזר העטרה ללשנה לעתיד לבא... וכל זה מורה בפרוש "פי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", שהרי חלק האמת ש'נחל האדון לעצמו [=שהם בני ישראל] - בנדאי צריכה שיהיה יותר חשוב ויקר ונחמד וקביר מכל חלקים שנתנו לעבדי שהם השמים העליונים [=שהם שבעים אמות]".

האירה [=השכינה נמשלה ללבנה, משום שהלבנה מקבלת אורה מן השמש, וכן השכינה מקבלת אורה מקב"ה הנמשל לשמש, ולאחר שנחרב ביהמ"ק - השכינה לא קיבלה אורה מקב"ה, ולכן -] ואין לך יום שלא שולטים בו קללות וצער וכאבים.

ובאותו זמן שיגיע זמן הלבנה להאיר [כאשר יגיע זמן השכינה לקבל האור מקב"ה, ולהאיר לישראל] - מה כתוב? 'הנה ישכיל עבדי' - על הלבנה [=השכינה] נאמר, הנה ישכיל עבדי - זהו סוד האמונה [=זהו השכינה הנקראת "אמונה", והשכינה נקראת 'הנה ישכיל עבדי' - עבד ה', לפי שהיא עובדת אותו להשפיע את טובו לישראל].

ובאותו זמן יעורר הקדוש ברוך הוא התעוררות עליונה להאיר ללבנה כראוי, כמו שנאמר: 'והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים'.

מבואר בדברי חז"ל שאותם פסוקים שנאמרו על המשיח - הולכים גם על השכינה, ומשום שהשכינה מקבילה למשיח בן דוד, וכמו שכתב רמ"ד וואלי (פמקד יז, טו) עמוד טס"ו):

כי מלכות בית דוד קשורה במלכות שמים, ולכן המאורע שלהם שיהיה בכל הזמנים. ולכן תראה שאמר הנביא: 'ביקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם' - כאילו היו כביכול שונים בכל הענינים שלהם".

ובמקום אחר כותב רמ"ד וואלי (וימיה עמוד קל"ז): **"שהרי המלכות איהי רזא דמלכא משיחא"**.

וכן כתב (מלכים עמוד ק"ב): **"שירושלים הוא דוד, ודוד הוא ירושלים, וכלא רזא חדא, כי נקשרו זה בזה ובבחינה אחת נבחרו שניהם"**.

והנה ארץ ישראל הוא גוף השכינה, וממילא כמו במשיח - כך גם בארץ ישראל - בתחילה היא בבחינת "ארץ ציה... נבזה ולא חשבה", וכמו שכתוב (ויקרא ט, כג): 'השמותי אני את הארץ ושמו עליה איביכם הישבים בה'. וביאר הרמב"ן (ס"ט טו, טז):

"היא בשורה טובה מבשרת בכל הגליות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה, ואשר היתה נושבת מעולם, והיא חרבה - כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם".

אמנם כשמתחיל זמן הגאולה - קורה נס - שפתאום ארץ ישראל מתחילה לפרוח בשביל עם ישראל, וממשיכה ועולה מעלה מעלה, עד שתגיע לבחינת 'הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד'.

חז"ל אומרים (פסוקים, טו, א) שממתי שהארץ נותנת פירותיה, הוא סימן לתחילת הגאולה. ולכאורה קשה והלא כל הארצות נותנות פירות. ומה המופת בכך שארץ ישראל נותנת פירות ככל הארצות. אמנם לפי הדברים שנתבאר מבורא היטב שבאמת בכל הארצות אכן אין פלא בכך שהן נותנות את פירותיהן - משום שכל השנים הן נתנו פירות, אך ארץ ישראל - שקרוב לאלפיים שנות גלות היתה כ'אילם לא יפתח פיו', שלא נתנה פירותיה [פירותיה זהו הדיבור שלה] - ולפתע פתאום ארץ ישראל התחילה לתת פירותיה - זהו נס ופלא שמוכיח שהתחילה הגאולה.

ובכדי לחדד יותר את הבנת הדברים - נמשול משל למה הדבר דומה: לאדם שהיה אילם שנים רבות, ולפתע פתאום הוא התחיל לפתוח את פיו ומדבר באופן שוטף ככל האדם. אנשים רבים שהכירו אותו נהרו לחזות בפלא הזה, והיה שם אדם שלא הבין מה ההתרגשות, ומה הפלא והמופת בזה, והלא כל אדם מדבר? והשיבו לו, שאכן אצל כל אדם אין פלא בכך שהוא מדבר, אך מי שהיה אילם ופתאום מתחיל לדבר - זה מופת גדול.

והדברים שנתבאר כאן בהרחבה - נכתבו בקצרה ובתמציתיות בספרו של מרן שר התורה הגאון רבינו חיים קניבסקי זצוק"ל ("טעמא לקלא" פקס נכ"ט):

ת"כ שהביא רש"י בפ' בחוקות, והשמותי אני את הארץ ושמו עלי אויביכם. זו מדה טובה לישראל שלא ימצאו אויבים נחת רוח בארצם שתהא שוממה מיושביה. וזהו שאמרו בגמרא סנהדרין צ"ח א' אין לך קץ מגולה מזה שנא' ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשא וגו'".

והיינו, שעצם זה שיוצאים מכלל 'ההשמותי אני את הארץ' - הוא כבר סימן שהגיע הקץ המגולה, ולא צריך לחכות עד שהארץ תתן פירות ניסיים שלא כדרך הטבע, (וראה עוד נחלת ה' גליון 19).

(א). "אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם - זו מלכות שמים [=השכינה הקדושה].

(ב). ואת דוד מלכם - זו מלכות בית דוד.

(ג). ופחדו אל ה' ואל טובו - זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו (ואשע ג"ה, ליקוט שמואל, כמו קו).

וכפי שנתבאר, כל אלו - השכינה, משיח בן דוד, וביהמ"ק [שקדושתו מתפשטת לירושלים וכל ארץ] - בחינה אחת הם, ולכן הוזכרו יחדיו (וכ"ל כדמ"ד פמקד יז, טס"ו), והם מתחילים את מסלול עלייתם מ"כשרוש מארץ ציה" - עד 'הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד' (ישעיהו כג) - "תחת היותך עזובה ושנואה ואין עובר - ושמתוך לגאון עולם משוש דוד ודוד" (ישעיהו ט) - 'היית עטרת תפארת ביד ה', וצניף מלכה בקף אלהיך" (ישעיהו ט) - במהרה בימינו אמן.

ברכת התורה, העורך

באתערותא דלמתא שקבוד ישראל מתרומם על כבוד האמות – אתער לעלא ששכינה עולה מעל הסט"א

עד פאן נתבאר שבנקמת ישראל מכריזים על יחוד ה', וכעת נראה עוד יותר, שבנקמת ישראל פועלים "גלוי יחוד ה'", שעל ידי נקמת ישראל - מעלים את השכינה למעלה מהסט"א, ואז מתגלה שה' אהד ואין לסט"א שליטה בלעדיו. וכך הצעת הדברים:

הנה עם ישראל - הם בני השכינה, והאמות - הם בני הסט"א (עין זוה"ק פלאטי מנח, וילא סגן, נז' כמ"ד וואלו, דברים, מסנה למנה, עמוד קע"ז). וממילא כל פעולה שנעשית למטה בעם ישראל בנסח לאמות - זה משפיע למעלה שאותה פעולה תעשה בשכינה בנסח לסט"א.

וממילא, כפאשר כבוד ישראל משפל ע"י האמות - אזי באתערותא דלמתא אתער לעלא, שבכבוד השכינה משפל ע"י הסט"א. ומאידך, כפאשר נוקמים את נקמת ישראל, וכבוד ישראל מעל כבוד האמות - גם כבוד השכינה עולה מעל כבוד הסט"א.

וזהו שבאר הרמח"ל בפ' שבתנו (אולמות קמח"ל" פלשת מטות - עמוד ק"ח):

"הטעם אמרו בתחלה נקמת ישראל ואח"כ נקמת ה'. עד שישאל האם תחת האמות למטה - גם למעלה האורות (=של השכינה) תחת הקלפות [הסט"א], וכבר פתוב: 'ושפחה פי תירש גברתה'. אבל אם הם נוקמים למטה - גם למעלה יש נקמה. ולכך נקמת בני ישראל' - למטה, נקמת ה' - למעלה.

וכן מבאר בדברי רמ"ד וואלי (ויקרא יט, יח):

לא תקם ולא תטר את בני עמך. ודוקא את בני עמו הוא שאסור לנקם ולנטר, ולא את הגוים. שגרי מצינו שאמר הקב"ה למשה: 'נקם נקמת בני ישראל מאת המדונינים' (עין פלאטי כפה נה, ג; קהלת כפה טז).

ועוד פתיב: 'נקם ה' לצריו ונוטר הוא לאיביו, ואין צרים ואויבים אלא הגוים שהם משרש הקלפה שאויבת את הקדשה. והעושה נקמה בגוים גורם תקוה - לפי שממעט את הטמאה מן העולם. אבל העושה נקמה באחיו בני ישראל גורם קלקול - לפי שממעט את הקדשה.

קבוצ גלויות ישראל – גם כשאננם ראויים במעשיהם – משום שהשבת כבוד ישראל – היא השבת כבוד השכינה

השכינה (כמ"ד וואלו סף).

ועוד אומר הכתוב (ויקרא לט, ז):

ואת שם קדשי אודיע בתוך עמי ישראל ולא אחל את שם קדשי עוד ונדעו הגוים כי אני ה' קדוש בישראל.

ופירש רש"י:

שפלותם של ישראל חלול שמו הוא, כפאמר להם עם ה' אלה ולא יכול להצילם.

קדם השלמת הגאולה ע"י משיח בן דוד – ה' כופה את ישראל לעשות תשובה

ואננם אחרי תחלת הקבוצ גלויות - הקב"ה כופה את ישראל לשוב בתשובה שלמה, ומשלים את הגאולה ע"י משיח בן דוד. וכדמסיס הכתוב: (ויקרא לו, כט):

וירקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם: (כו) ונמתי לכם לב חדש ורוח חדשה אמן בקרבכם ונסלתי את לב האבן מבשרכם ונמתי לכם לב בשר: (כז) ואת רוחי אמן בקרבכם ועשיתי את אשר בקחי מלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם.

וכמש"כ הגאון רבי יצחק אזניק חבר זצוק"ל [מלמד להגאון רבי מנחם מנדל משקלוב זצוק"ל, מלמד לאור עולם הגר"א זיע"א] [ש"ס ילקח, דגא לשפת פאנוב, לוח ז' - עמוד קמ"ח]: שיש ב' גאלות: א. "גאלת אחישנה" - שעושים תשובה מקדם, ואז זוכים להתקבץ לארץ ישראל קדם שק האחרון, וברחמים. ב. "גאלת בעתה" - שממתינים עד שמגיע שק האחרון, ועדן לא עשו תשובה, ואז מתקבצים לארץ ישראל קדם התשובה, ומתוך דין ויסורים. וזה לשונו:

שאם ישראל ישובו מעצמם [= קדם שהגיע שק האחרון לגאולה] - בלא אתערותא דלעלא תחלה - אז התשובה יקדם לגאולה, מאחר שעדן לא הגיע זמנו האחרון [= ועל זה אמר הכתוב (דברים ל, ט) 'ושבת עד ה' אליהו ושמעתי בקלו', ורק אח"כ (ט) 'ושב ה' אליהו את שבותה... דגא לשפת פאנוב, לוח ז' - עמוד קמ"ח]. כולומר, שהתשובה קדמה לקבוצ גלויות, וזהו "גאלת אחישנה".

אננם אח"כ משפיע הכתוב (פסוק ט): "וימל ה' אליהו את לבבך... ואתה תשוב ושמת בקול ה' ועשית את כל מצותיו", וקשה, למה הנזיר שוב את התשובה, והתירוץ, שכאן מדבר ב"גאלת בעתה" שהקבוצ גלויות קדם לתשובה, וכדמפרש להלן].

ואח"כ מדבר ממדרגה שניה שהוא בעתה ח"ו כשלא יהיו זכאין, שאז יתאסר זמן הגאולה... ואז פשיגוע זמן [=השק האחרון של הגאולה] - יקדם התעוררות הגאולה לתשובת ישראל מדרכיהם, פי אורות הגאולה ינוצצו מקדם לצד הזמן המיוחד להם, ואח"כ יצטרף כפניכול הוא יתברר לעורר ישראל לתשובה, והוא מה שכתוב אח"כ "וימל ה' אליהו וכו' ואתה תשוב ושמת" ולא הנזיר פאן בכל לבבך ובכל נפשך, פי התשובה הזאת לא תהיה מאהבה, אלא ע"י יסורים גדולים וברור ומרוק וזכור כמו שכתבנו.

נתבאר במאמר הנוכחי (מעניי ספאטה ז) שבכבוד השכינה תלוי בכבוד ישראל, וזהו הטעם לקבוצ גלויות בגאולה האחרונה - שהוא גם כמצב של "דור שקלו סקב", וכמש"כ (ויקרא לו ט) ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויסללו את שם קדשי כפאמר להם עם ה' אלה ומאצרו יצאו".

ובאר חז"ל במדרש איכה (פתיחתא לוח טו):

את מוצא, בשעה שגלו ישראל לבין אמות העולם - היה הקדוש ברוך הוא מסור על פתחיהן של אמות העולם לשמע מה הם אומרים, ומה היו אומרים? 'אלהיהם של אמה זו [ואהבם, שהרי] נפרע הוא [לנקם נקמתם] מפרעה ומיסרף ומסנתריב וכיוצא בזה.

וחזרין ואמרין ויעולם נער [ובעל יכלת] הוא? כפניכול הזקינו הדברים. הדיא הוא דכתיב (ויקרא לו ט): 'ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויסללו את שם קדשי' - לא הנה צריך קריא לומר אלא 'ויבואו', ואת אמרת 'ויבואו', אלא כפניכול הוא עצמו [בא עמם לשמע מה אומרים הגוים], הדיא הוא דכתיב: ויבוא אל הגוים. ומה היו אומרים [הגוים]: **אם עם ה' אלה למה מאצרו יצאו.**

וממילא, ע"י הגלות נתחלל שם שמים בעיני הגוים, שהם תולים את שפלותם של ישראל - במעוטי יכלת כלפי מעלה ח"ו. ולכן ממשיך הכתוב (פסוק כט) וקדשתי את שמי הגדול המקלל בגוים אשר חללתם בתוכם ונדעו הגוים כי אני יהוה נאם ה'א' בהקדשי ככם לעיניהם: (כז) [ומה הוא הקדוש? (ע"פ) - ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם...]

עצם זה שעם ישראל שבים לארצם, אפלו עוד לפני שמתקנים מעשיהם - הוא קדוש השם לעיני הגוים, שהגוים נפסיקו לומר "מבלתי יכלת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם - וישתטם במדבר".

ועוד אומר הכתוב שם (פסוק ט): "והרביתי את פרי העץ ותנובת השדה למען אשר לא תקחו עוד תרפת רעב בגוים".

ובאר רמ"ד וואלי:

והנה בודאי שחסר ההשפעות היא התרפה יותר גדולה של ישראל אצל האמות, באמנם אליהם כל היום איה אליהם שאוהב אתכם באהבה גדולה כמו שאמנם אומרים, והרי כלכם דווים וסגופים דלים ומנדלדלים יותר מכל האמות, ומי שהמלה אוהב אותו נראה אדרבא שהיה צריך להיות שמת טוב לב ועניניו מצליחים יותר מן הכל. ולכן השי"ת בזמן הגאולה הוא עתיד להמשיך לישראל את רבוי השפעות, כדי להסיר את תרפת עמו מעל כל הארץ, ווי"ש: למען אשר לא תקחו עוד תרפת רעב בגוים.

ומסיים הכתוב ומסוג את הדברים הנ"ל:

(כז) **לא למענכם אני עשה נאם ה'א** וידע לכם בושו והפלטו מדרכיכם בית ישראל - **שלא בזכותכם אני מתעורר להשלים את התקון ולהצמיח את הגאולה - כי אם למען את הפגם ואת החלול שנעשה כפניכול אל**

מעניני הפרשה (ג)

שתי מצוות בהפאת המדינים

ישנן שתי פרשיות שבהן נצטוו ישראל להכות את המדינים:

- א. **בפרשת פנחס** - מבאר שצריך להכות את המדינים בתור **"הגנה"** - בכדי שהמדינים לא יכו את ישראל בנקמה על כך שפנחס הרג את פנזי בת צור.
- ב. **בפרשת מטות** - מבאר שצריך להכות את המדינים בתור **"נקמה"** - על כך שפנזי בת צור הקטיאה את ישראל, ונרמה למגפה בישראל.

ונבא לראות מקור הדברים:

א. **בפרשת פנחס** - (פמקל כה, טז-יח):

ונדבר ה' אל משה לאמר: צרור את המדינים והכיתם אותם: כי צררים הם לכם בנגליהם אשר נגלו לכם על דבר פנזי בת נשיא מדין אשר אחתם המפה ביום המגפה על דבר פנזי:

וקתב הקלי יקר:

פי צררים הם לכם וגו'. רז"ל אמרו (פנחמא פנחס ג) 'מפאן הבא להרגה השפם להרגו'. [וקשה שהרג] **'הצור** להרגו' מפני לה, שהרי המדינים התחילו בקלקלה.

ואולי ידע השי"ת מה שבלבכם של המדינים - שעדן לא נח רגום, ועדן הם צוררים, חושבים מחשבות להתעולל עלילות ברשע, ואולי יותר מבראשונה, לפי שנורא דאחותם דליק בלבם להתנשם... לפי שאחותם היא המפה, יחשבו גם המה להתנשם ולהכות אתכם - על פן השפימו להכות אותם, פי הבא להרגה השפם להרגו.

מבאר פנ"ל, שצריך להכות את המדינים בתור **"הגנה"** - בכדי שהמדינים לא יכו את ישראל בנקמה על כך שפנחס הרג את פנזי בת צור.

וכן מדיק שפאן הפתוב הדגיש את הנזק שהיה לפנזי - "פנזי בת נשיא מדין אחתם המפה...", ולא את החלק שהיא גרמה למגפה בישראל.

ב. **בפרשת מטות** (פמקל לא, טז-יח):

ונדבר ה' אל משה לאמר: נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אשר תאסף אל עמיה: ונדבר משה אל העם לאמר התלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין.

ואמרו (פמקל כה כב, יא) וקמו קמו תשפט:

אמר ליה הקדוש ברוך הוא: דין שלכם מתבקש, שגרמו לי להזיק אתכם.

מבאר פנ"ל, שצריך להכות את המדינים בתור **"נקמה"** על כך שפנזי בת צור הקטיאה את ישראל, ונרמה למגפה בישראל. ולכן המדרש מדגיש את הנזק שהיה לעם ישראל - "שגרמו לי להזיק אתכם".

נקמה בכל המדינים - בגלל מעשה פנזי בת צור

"נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים".

צ"ב, "מדין שלא מצינו שהפקירו מהם אלא מדינית אחת" (אור החיים פמקל כב, ט) - וא"כ למה צוה להתנקם מפל אומת מדין - על מעשה שעשתה פנזי בת צור? שהיא רק אחת מתוך אמת מדין?

וי"ל שהנה ביציאת מצרים פתוב (טמות יב, ט):

"ויהי כחצי הלילה וה' הפך כל כבוד בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על פסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה". ופירש"י: "עד בכור השבי. שהיו שמחין לאידם של ישראל, ועוד שלא יאמרו יראתנו הביאה הפרענות זו".

רואים מפאן, שפאשר אהד מבני אמה אחת - מפה אהד מבני האמה האחרת שהיא אויבת לה - אזי גם אלו שלא היו שתפים להפאה, ואפלו הנמצאים בשבי, מפל מקום הם שמחים בלבם לאידם. ואותה שמחה לאיד - מגדלת את כבודם על כבוד האמה שהפתה על ידם.

וממילא, אפלו אם רק **"בכור השבי"** לא ישפל בנקמה על מה שהשפיל את כבוד ישראל - עדן נשאר כבוד ישראל משפל מפני כבוד המצרים, וממילא ע"ז נשפל כבוד השכינה מפני כבוד הסט"א - שרו של מצרים.

ולכן התקון הוא שפל הבכורים נמותו - כולל בכור השבי, וכך הסט"א שנתגדלה על השכינה - תשפל תחתיה.

ועל דרך זה הוא גם בנקמת ישראל מאת המדינים, שאפלו שרק פנזי בת צור גרמה למגפה בישראל - מפל מקום פל אמתה שמחה לאידם של ישראל, וממילא נתגדל כבודם על ישראל, ולכן התקון הוא להרג [או לקטת בשבי] את פלם.

נדבר זה אנו למדים גם פן מפרשת פנחס - במצוה של הפאת המדינים בתור הגנה מפני המדינים - וששם רואים שפל האמה מרגישה פחטיבה אחת, וכלם כואבים ומרגישים כגואלי הדם של פנזי בת צור.

וממילא גם לצד השני - במצוה של הפאת המדינים בתור נקמה על מה שעבר, שפנזי גרמה למגפה בישראל והפילה מישראל כ"ד אלה, שפל האמה נמצאת אמה פחטיבה אחת, ומרגישה בנסד אמה התנשאות על ישראל, בכך שאחת מהם הצליחה להשפיל את ישראל, וממילא פלם שמחים על מה שפנזי השפילה את כבוד ישראל. ולכן הקב"ה צוה להתנקם בכל האמה.

מעניני הפרשה (ד)

'לא יגרע מצדיק עיניו' - 'משה מתאנה לראות בנקמת המדינים'

גלוי יחוד ה' - הוא ראית פני השי"ת

ונבא לבאר בס"ד. אמרו חז"ל ("שוח טו", פסלים מג, ג):

"צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים" (פסלים מג, ג). "ממה את צמאה? אמרה להם איני צמאה לא לאכל ולא לשתות, אני צמאה לראות פניו" - "לה אמר לבי בקשו פני את פניו ה' אבקש [אל מסמר פניו ממני]".

וקתב הרמח"ל ("דעת פטוט" סימן כד):

"השלמות הוא, שיהיה האדם נהנה מהשגת כבודו בלי שום מונע מפריד ומעפב, וכמש"כ 'אז תתענג על ה' (שמיניו נח, יג), 'ישבו ישרים את פניו' (פסלים קמ, יג), שבע שמחות את פניו" (פסלים טז, יא). ובאחרים פאלה רבים עד מאוד, הלא המה בכל פנות דברי הנביאים והסתובבים, גלויים לכל העמים, דרשו מעל ספר ה' וקראו".

השקר הגדול ביותר - הוא לראות את פני ה'. והוא יותר שקר מפל האורות והתענוגים שהקב"ה ברא מוסי"מ מלך נח, ג).

נהנה "ראית פניו" - הינו, לראות מעלה בעצמותו, והנה "פל שאר מעלות שלמותו הכלתי בעלת תכלית אינם מתפררים אצלנו פלל, שאין בנו כוח להשיג אותם.. אבל יחודו, אדרבא, זה מתגלה ומתברר לנו ברוך גמור.. ("דעת פטוט" סימן לו). ונגרר היחוד הוא שלילת הרע"ע (שם סימן לו). והנה, שהקב"ה רוצה להיטיב, ואויבו הוא מי שרוצה להרע, וכאשר רואים איד שהקב"ה מנצח את מי שרוצה להרע - בנה רואים את יחוד ה'.

וזהו שכתב הרמח"ל ("מניי נחמ"ל" עמוד ט"ז):

תענוג הנשמות הוא בהשיג אורות, וכפי יקר האורות כך הוא גדל התענוג.

יקר מפל האורות הוא היחוד, וזה מה שרצה לגלות בפעל הא"ס ב"ה, לתת

המשך בעמוד הבא

ונדבר ה' אל משה לאמר: נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אשר תאסף אל עמיה: ונדבר משה אל העם לאמר התלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין (פמקל לא, טז-יח).

ואמרו (פנחמא מטות ט):

נקם נקמת בני ישראל. זה שאמר הפתוב: לא יגרע מצדיק עיניו ואת מלכים לפסא וישיכם לנצח ויגבהו (איז לו, ז). מהו לא יגרע מצדיק עיניו. אין הקדוש ברוך הוא מונע מן הצדיק מה שרוצה לראות בעיניו. ללמדך, שמשנה מתאנה לראות בנקמת המדינים קדם שימות, והיה מבקש מן הקדוש ברוך הוא על כך שיראם בעיניו. ועליו נאמר, ישמח צדיק פי חנה נקם, פעמיו ירחץ בדם הרשע (פסלים נח, יא). 'ישמח צדיק' - זה משה. 'פי חנה נקם' - נקמת מדין. 'פעמיו ירחץ בדם הרשע' - זה בלעם.

וקשה, שהנה לכאורה פל משרת הנקמה באמות הוא כדי לכלות את הרע. וכלשון רמ"ד וואלי (ויקרא יט, יח): "והעושה נקמה בגוים גורם תקון - לפי ששמעט את השמאה מן העולם", וא"כ קשה, מה הענין לראות את הנקמה בעיניו?

דרך משל: אהד מנקה את ביתו מהנהמא - האם הוא צריך לראות את פעלת הנקיון בעיניו? - הלא העקר שהנהמא תצא מהבית, ומה זה משנה אם הוא רואה, או לא רואה - איד מוציאים את הלכלוך מן הבית?

וגם אם נבין למה יש תועלת שהיא רואה את זה בעיניו - עדן למה פתוב בנה לשון "תאנת הצדיקים" - "שמשנה מתאנה לראות בנקמת המדינים". לשון פל כך מידת - שלא מצינו אותה לא בציצית ולא בתפלין ולא בארבעה מינים, לא מצינו שפתוב שהצדיקים מתאנים לראות בעיניהם קיום מצות ציצית, תפלין, ארבעה מינים.

תענוג שלום לנשמות, ותענוג בו לנצח נצחים".

ונהו כנ"ל – ש'לקראות גלוי יחוד ה' – הוא לבדו נחשב לראות את פני ה', ולכן זה האור הכי יקר, והמענוג השלם לנשמות.

"ואראה פני אלהים – כשמעשה את הדין באמות העולם"

והנה אמרו (פסיקתא רבתי פ"א):

"צמאה נפשי לאלהים" – כשמעשה את הדין באמות העולם.

"צמאה נפשי לאלהים" – הקרב הקצ, ותחמד אלהותה בעולמך.

"ואראה פני אלהים" – כשהיינו עולין בשלישת פעמי רגלים וראינו פני השכינה.

וקשה, שקרי ה"צמאה נפשי לאלהים" – הצמאון הנה הוא רק "לראות את פני ה'", וכמו שהבאנו לעיל ממדרש "שחר טוב". ואם כן, בשלמא מה שאמרה "ותחמד אלהותה בעולמך" – הוא מובן – כי יחוד ה' נחשב ראית פניו, וכנ"ל.

מעניי הפרשה (ה)

"מלחמת מדון" – בבחינת "קריאת שמע"

ויפן כה נכה – קריאת שמע שיש בה כ"ה וכ"ה אותיות – ויפן את המצרי במקום נוסף – ויכל למצא את הקשר בין "קריאת שמע" לבין "מלחמת מדון". שהנה פתוב בפ'רשתנו:

וינדבר ה' אל משה לאמר: גלם נקמת בני ישראל מאת המדענים אשר תאסף אל עמיה: וינדבר משה אל העם לאמר התלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדון לתת נקמת ה' במדון (פסוקי סתומים, ג).

ובאר רמ"ד וואלי:

כי מאסר שהתחיל משה השגחתו על ישראל בענין הנקמה בשערי את המצרי – לפיכך רצה הקב"ה שיגמר במה שהתחיל, ויהיה זכותו ושכרו שלם מאתו ית', שמסר נפשו על ישראל מתחלה ועד סוף. וז"ש בכפל הלשון 'גלם נקמת בני ישראל מאת המדענים' – כלומר, כשם שנקמת בתחלה כף תגום לבסוף.

והנה כף אמרו בענין נקמת המצרי (פסוקי סתומים, זכ – פסוקי סתומים, כ"א – ז' סל, ט):

'רוממות א"ל בגרונם' וקרב פיפיות בידם' (תהלים קמ"ו) – שהיא קריאת שמע, התקרב שלף שאמה התקנת לה (י"א) שחפה התמס ארסו, שבה הרגת את המצרי, והו שכתוב (סמות ז) 'ויפן כה נכה'.. ויפן את המצרי' – פ"ה נכ"ה עולים לתמשים אותיות, שמינחדים בהם את הקדוש ברוך הוא פעמים (ביום – בשחרית ובערבית), שמע ישראל יהו"ה אלהינו יהו"ה אלה, שיש בהן עשרים ותש אותיות פעמים, ועולים לתמשים שיערי בינה. מבאר בזהר, שבזכות קריאת שמע – משה זכה לנקם נקמת ישראל מהמצרי. ונרחיב בה להלן.

והנה שבעים פנים לתורה, ונוכל לפרש עפ"י באור הזהר באופן נוסף, שהנה כף כתוב בפסוק (סמות יב, ט):

ויפן כה נכה ונרא פי אין איש ויפן את המצרי ויטמנהו בחול.

וכך מתבאר בפתוב:

"ויפן כה נכה" – כלומר שבנקמת ישראל שפועלים גלוי יחוד ה' – מקמים בחינת "קריאת שמע" שנקרא כ"ה וכ"ה, משום "שיש בהן עשרים ותש אותיות פעמים" וכנ"ל, ועקשו משה הסתפל ויבדק האם יש מי שיקים במצרי את ה"כה נכה" ע"י "נקמת ישראל מהמצרי".

"ויפן כה נכה" – ומשה ראה שאין איש שמקם את גלוי יחוד ה' ע"י נקמת ישראל, וכמש"א (פסוקי סתומים, זכ – פסוקי סתומים, ו' – ז' כב, ט):

אוי להם לבני אדם, שהקדוש ברוך הוא אסור עמיהם בגלות והשכינה אסורה עמם, ונאמר בה אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורים, והגאלה שלה, שהיא תשובה, האם העלינה היא תלויה בידיהם [של ישראל] שתמשים שיערי חרות עמה, פנגד תמשים פעמים שנוקרה יציאת מצרים בתורה.

והו ויפן כה נכה, בתמשים האותיות הללו שמינחדים אותן בכל יום פעמים שמע ישראל, שיש בהן כ"ה נכה" אותיות, ונרא פי אין איש שיעורר אותה בתוכם.

"ויפן את המצרי ויטמנהו בחול" – ולכן למרות שמשה היה רב בשנים, והנה יותר מתאים שהיה משאיר את הנקמה למישהו גדול ממנו, ועדמש"כ מהו"ר צחק אברבנאל (סמות ז, ט):

גם זה מורה על שלמות תכונת אדון הנביאים ומזגו ואמץ לבבו, ששם היותו קטן השנים מתערב עם המצריים – לא נשא לבו עלבון אחיו ועמלו, וספן נפשו בהריגת המצרי לנקם נקמת בני ישראל.

אמנם משה קים את דברי המשנה (טמות ז, ט) "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש", והוא עצמו נקם נקמת ישראל מאת המצרי.

הו עם פלביא קום וכארי ותנשא, לא ישכב עד יאכל טרף, ודם חללים ושתה (פסוקי סתומים, כז).

קריאת שמע – 'הו עם פלביא קום' – אין אמה בעולם פיוצא בהם, הרי הן... עומדו משנתן פאריות והוטפין קריאת שמע וממליכין להקדוש ברוך הוא... 'לא ישכב עד יאכל טרף' – כשהוא אומר ה' אלהיך, נאכליו המתבלין מפניו ומלתשיו אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ובורחיו.

ומלחמת מדון – ודם חללים, מתנבא שאין משה מת עד שימת נקמה בו ובתמשת מלכי מדון, שצנאמר: 'לא ישכב עד יאכל טרף' – זה בלעם, ודם חללים ושתה' – ואת מלכי מדון הרגו על חלליהם (פסוקי סתומים, כז).

ומשמע שמלחמת מדון – מקביל לקריאת שמע. ששיניהם גלמדים מאותם מלים – 'לא ישכב עד יאכל טרף'.

והטעם לכך ששיניהם אותה בחינה – הוא משום ששיניהם מקרינים על יחוד ה':

בקריאת שמע – מקרינים "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד".

במלחמת מדון – ע"י שנוקמים נקמת ישראל מהאמות – מקרינים שכבוד ישראל עולה על האמות, וממילא בה מקרינים שה' אחד ואין הסט"א אלהים וזולתו. והטעם לכך הוא משום ש"י שרואים שכבוד ישראל עולה על האמות – מכות אביהם קוב"ה – הדבר מוכיח ששרשם של ישראל גדול משרשם של הגוים [הסט"א]. וכי אל גדול ה' ומלך גדול על כל אלהים" (תהלים נב, ג; וכפי שצנאמר בפסוקי סתומים, ט).

עד כאן נתבאר שבין בקריאת שמע ובין במלחמת מדון מקרינים על יחוד ה'. וקצת נראה עוד יותר, ששיניהם פועלים גלוי יחוד ה', שעל ידי שיניהם מעלים את השכינה למעלה מהסט"א, ואז מתגלה שה' אחד ואין לסט"א שליטה בלעדיו.

במלחמת מדון –

הנה עם ישראל – הם בני השכינה, והאמות – הם בני הסט"א (עו זוי"ק פנאשית מז, ט; ונא חס, ז; רמ"ד וואלי, דברים, מסנה למנה, עמוד טע"ז). וממילא כל פעלה שנועשית למטה בעם ישראל ביחס לאמות – זה משפיע למעלה שאותה פעלה תעשה בשכינה ביחס לסט"א.

וממילא, כאשר כבוד ישראל משפל ע"י האמות – אזי באתערוהא דלתמא אתער לעלא, כבוד השכינה משפל ע"י הסט"א. וממילא גם לצד השני: כאשר נוקמים את נקמת ישראל, וכבוד ישראל עולה מעל כבוד האמות – גם כבוד השכינה עולה מעל כבוד הסט"א (כפי שצנאמר בפסוקי סתומים, ט).

בקריאת שמע –

גם בקריאת שמע נעשית אותה פעלה – שהשכינה עולה מעל הסט"א ומנצחתה, וכמו שבאר הרמק"ל "ל'אונות ומק"ל" – עמוד כ"ז – ככאור מלת קימח (טמות):

... שיעידו ישראל עדות האמונה.. עד שכלם יודעים סוד היחוד.. מיד נכפה [ס"מ] לפניו [לפני הקב"ה], ונשבר חילו ולא שולט כלל. משם והלאה תקונים נתקנים פראוי, וישראל מתברכים, וכל בני העולם מתברכים בעבורם. אשריהם ישראל בעולם הנה ובעולם הבא".

ובזה מבאר למה על ידי קריאת שמע הורגים המזיקין, וכמו שראינו לעיל במדרש: 'לא ישכב עד יאכל טרף' – כשהוא אומר ה' אלהיך, נאכליו המתבלין מפניו ומלתשיו אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ובורחיו.

וזהו מהטעם הנ"ל, שמיפנין שהשכינה עולה מעל הסט"א – ממילא היא מנצחת אותה ואת כל חילותיה המזיקין והמתבלין.

ולכן פועלה רוחנית זו – נעשית גם ע"י נקמת ישראל מהאמות, כי גם נקמת ישראל פועלת שהשכינה עולה מעל הסט"א, וממילא היא מנצחת את כל המזיקין.

מעניני הפרשה (ו)

בזכות קריאת שמע – זוכים לנצח במלחמת ישראל על האמות

לך ולשמר כל מצותיו: ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתיקלה ולשם ולתפארת ולהיתקף עם קדש לה' אלהיך כפאשר דבר: ואמר ונ"ל (פקטס ו, ט):

"אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חיאי בר אבין: הני תפלין דמרי עלמא (תפלין דקוב"ה) - מה קתיב בהו? - אומר לה (דכני סאמיס - א יז, כט) 'ימי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'.

ימי משפחת קוב"ה בשבט יהודה דישאל? - אין, דכתיב (דכניס טו, י) 'את ה' האמרת היום.. וה' האמירך היום'. אמר להם הקב"ה לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם - ששאלמר (דכניס ו, ט) 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד', ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם - ששאלמר 'ימי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'.

כלומר, הקב"ה אומר, ה' אתערוותא דלתמא' של עם ישראל - הוא לחד את שמי, וזהו שכתוב 'את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים' - 'לשון הפרשה והבדלה, הבדלת לך מאלהי הגוים להיות לך לאלהים' (דכניס ו, ט).

ונה' עובר את ה' אתערוותא דלעלא - שאני אשלים את ה' יחוד ה' "שהתחלתם, וזהו ע"י ההמשך "נה' האמירך היום להיות לך לעם סגולה... ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתיקלה ולשם ולתפארת" - שהקב"ה יושע וינצילם את ישראל למעלה למעלה מכל הגוים. ובזה התגלה יחוד ה', וכנ"ל ש'יחוד ישראל מוכיח על יחוד ה'.

ונהו שאמר בגמרא 'ימי משפחת קוב"ה בשבט יהודה דישאל?' - והגמרא השיבה "כן", משום ששבטם של ישראל - מוכיח על שבחו ונגדלתו של הקב"ה. וכנ"ל.

ונהו גם כן מה שמצינו ב"מלחמת מדין" - שהקב"ה אמר "נקם נקמת בני ישראל מאת המצרים" - כי זהו "תפלין דקוב"ה" - מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", שנהו כבוד ישראל מעל האמות.

ומשה אמר "למת נקמת ה' במדין" - כי זהו "תפלין דישאל" - שמע ישראל ה' א' ה' אחד", שנהו כבוד הקב"ה ושיכינתו מעל הסט"א.

ומעשה מובן, שבזכות "אתערוותא דלתמא" שהוא קריאת שמע, שהוא תפלין דישאל - בנה תלמי "אתערוותא דלעלא" שהוא נצחון ישראל על האמות, שהוא תפלין דקוב"ה. שבזכות שמע ישראל מניחים תפלין שלהם - זוכים שהקב"ה מניח תפלין שלו.

במאמר הקודם עלה בדינו, שקריאת שמע ומלחמת מדין - אותה בחינה היא - יחוד ה'.

וגם נתבאר, שבזכות קריאת שמע - זוכים לנצח במלחמת ישראל על האמות. שהרי בזכות קריאת שמע - משה זכה לנקם נקמת ישראל מהמצרי.

וכן למדים דבר זה ממה שכתוב (דכניס כ, ט-ז):

כי תצא למלחמה על איבך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי ה' אלהיך עמך המעלה מארץ מצרים: והיה פקרבכם אל המלחמה ונגש הפהו ודבר אל העם: ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם: כי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם:

ואמר (סוטה מב, ט):

"ואמר אליהם. שמע ישראל: מאי שניא שמע ישראל? - אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוסי, אמר להו הקדוש ברוך הוא לישראל אפילו לא קמיתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם".

ואיתא בתקונים תדשים לרמח"ל (הקדמת הספאסי):

פתח ואמר: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דכניס ו, ט) - זה סוד היחוד, כללות כל המדרגות - השם הקדוש הו"ה...
ובזמן שהיו ישראל הולכים למלחמה - בכת זה של היחוד היו מתחזקים.

וסוד הדבר: 'שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם' (דכניס כג) - בכת של 'שמע ישראל' (סוטה מב, ט). באותה שעה כל המדרגות הקדושות הזמנו לעשות מלחמה בשבילם.

והדברים מבארים עפ"י הנ"ל - שבין קריאת שמע, ובין מלחמת ישראל על האמות - הוא גלוי יחוד ה', ולכן בזכות שפועלים גלוי יחוד ה' בקריאת שמע - זוכים להפעיל גלוי יחוד ה' במלחמת ישראל על האמות. ובבחינת "מצנה גוררת מצנה" דגמחה.

"באתערוותא דלתמא" - תפלין דישאל * "תליא אתערוותא דלעלא" - תפלין דקוב"ה

מלבד המהלך הנ"ל - שהוא בבחינת "מצנה גוררת מצנה" דגמחה - הדברים מתבארים במהלך נוסף ומשלים מצד "באתערוותא דלתמא תליא אתערוותא דלעלא":

הנה כתוב (דכניס טו, ז-יט):

את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקולו: וה' האמירך היום להיות לך לעם סגולה כפאשר דבר

מעניני הפרשה (ז)

מצלת מלחמת מדין - סמוך למיתתו של משה

והתשובה על זה, שסוף סוף מת בארץ הקדושה, וגם מת בגדלתו, ונדבק בשרש החשוב.. כי מי שמשמש אפילו יום אחד בלבד במעלה יקרה ותישבה ומת מתוכה, הנה הוא נדבק למעלה באותו שרש החשוב בדבקות הנצחית שאינו נו ממנו לעולמים" (ויקראס מקורו מפא"ד דבי סליא דכ"ס - פקטס ו, ט).

ונראה באורו, שימי הצדיק מתחלקים לג' חלקים: א. כל שנותיו - בבחינת העולם הזה. ב. הזמן הסמוך למיתתו - בבחינת גמות המשיח. ג. לאחר עלותו לעולם הנשמות - בבחינת האלף השביעי.

והנה כתב הרמח"ל במאמר העקרים (פי"ח ע"א ס"א):

"וטרם יכלו ו' אלפים (שנים) הנה צריך שתעמד האמה הנבחרת במצבה השלם, שיוכלו לעתק הדברים אח"כ אל הנצחיות" (ע"פ פא"ד סליא דכ"ס דש"ס הש"ס כ"ט, וק"ס פקטס כ"ט - עמוד ק"ה מופ"ד דכ"ס חוק).

הרי נתחדש כאן יסוד, שאי אפשר לעבר ישראל מהעולם הזה - לאלף השביעי - יום שפלו שבת ומנוחה, אלא צריך זמן שיהיה בבחינת "ממצע" בין העולם הזה לבין האלף השביעי, ואח"כ האלף השביעי יהיה כמו "העמקה והמשך" למה שהיה קדם לכן בימות המשיח, אלא שהוא בדרך אומר גבוהה - וכלשון הרמח"ל: "שיוכלו לעתק הדברים אח"כ אל הנצחיות".

ועד"ה הוא מש"כ רמ"ד וואלי, ש'עולם הנשמות' שבו נמצאת הנשמה לאחר פטירת הצדיק - צריך להיות בבחינת "העמקה והמשך" לרגע שהיה סמוך המשך בעמוד הבא

ונדבר ה' אל משה לאמר: נקם נקמת בני ישראל מאת המצרים אחר תאסף אל עמיך (פמק"ד ל"א, ט).

תלה הכתוב את מלחמת מדין - במיתת משה, וכן מבאר בפרשת בקל (פמק"ד כ"ג, ט):

'הו עם קלביא יקום וכארי ותנשא, לא ישכב עד יאכל טרף, ודם חללים ישפה' - מתבאר שאין משה מת עד שימתו נקמה בו (ובלע"ל) ובחמשת מלכי מדין (פמק"ד כ"ט, ט).

וכתב האבן עזרא:

ועל דרך הדקדוק: לא ישכב משה עד יאכל טרף - כי כן כתוב 'אחר תאסף אל עמיך'.

שני הפסוקים מורים דבר אחר - שמלחמת מדין קשורה למיתת משה.

וענין המשמעות המיוחדת במצנה שצדיק מקים סמוך למותו - יתבאר עפ"י מש"כ רמ"ד וואלי (הלקוטי, ח"א, עמוד ק"ז):

שכפי הדבקות שיש לו לאדם בחייו סמוך למיתתו - כך נדבק שם ונשאר במקום דבקותו אם טוב ואם רע. וזהו הטעם שאמר רז"ל: 'שקאדם יודע בעצמו אם הוא בן העוה"ב אם לא. וזהו גם כן שהיו רגילים לומר: עולמך תראה בסוף'.

ואותו יסוד פתב רבי משה דוד וואלי (ויקראס ע"מ ס"ז), לענין מי שמת מתוך גדולה וכבוד. וז"ל:

ואם תאמר, מה זכות הוא זה, והלא נהרג גדולתו ולא נתקם בגדלותו.

לפטרית, שנה הנה רגע מרום מאד בבחינת ימות המשיח, וכמו שאמרו (והי וימי 97 כוח, ט):

ששנינו, בשעה שהאיש שוכב והדין שריו עליו להוציא מהעולם הנה - מתוספת בו רוח עליונה מה שלא היה במימי, וכינון ששורה עליו ונדבקת בו - רואה מה שלא זכה במימי, משום שהתנספה בו אותה הרוח. וכשמתוספת בו רואה - אז יוצא מהעולם הנה. זהו שכתוב (סס) 'תסר רוחם - יגועו, ואל עפרם ישובו'. אז כתוב (שמות לג) 'כי לא יראני האדם וחי' - בחייהם לא זוכים, במיתתם זוכים.

והטעם לזה הוא פנ"ל, בכני 'שיוכלו לעתק הדברים אח"כ אל הנצחיות'. ולכן כל כך חשוב שעוד בהיותו בעולם הנה - יזכה לראות פני השכינה, ועי"ז יצמח מצב זה לנצח נצחים.

וזהו שאמר לו השי"ת - 'נקם נקמת בני ישראל מאת המדגנים אחר תאסף אל עמיר', והוא בשורה טובה, והגנו שעי"י שמשה יחנה ב'גלוי יחוד ה'" סמוך למיתתו [עי"י נקמת ישראל והעלאת כבוד השכינה על הסט"א (ענו סימן ט) -] פה ישאר מצבו לנצח - ומתוך כך יצמח מצב זה לנצח נצחים, שבכל נצחיות העוה"ב יזכה לחיות בנעם זיו פני השכינה, ויהיה לנצח במצב שמחה של "כי עין בעין יראו פשוט ה' ציון".

'לא ישכב עד יאכל טרף' - אצל משה רבנו, ורבי עקיבא

והנה משה רבנו, ורבי עקיבא - מקבילים זה לזה:

משה רבנו - מוסר התורה שבכתב.

רבי עקיבא - מוסר התורה שבעל פה.

ומצינו חלוק ביניהם בענין זה, דהיינו, איזו מצוה מתחבטת אצלם סמוך למיתתם. משה רבנו - נקמת ישראל מהמדגנים.

רבי עקיבא - קריאת שמע - "יצתה בת קול ואמרה, אשריך ר' עקיבא שישאף גשמתך באחד" (פסוק טו, ט).

מעניי הפרשה (ח)

גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות

והוא נסמך בקריאת שמע משומרי היום לשומרי הלילה

ובזה יש לבאר מה שאמרו (פמקד רפס כ, ט):

הו עם פלביא יקום וכארי ותנשא, לא ישכב עד יאכל טרף, ודם חללים ישמה (פסוק פל - פמקד כ, ט).

'הו עם פלביא יקום' - אין אמה בעולם פיוצא בהם, הרי הו... עומדיו משנתנו כאריות וחוטפין קריאת שמע וממליכין להקדוש ברוך הוא... 'לא ישכב עד יאכל טרף' - כשהוא אומר ה' אחד, נאכלין המסבלין מפניו ומלחשין אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ובורחין.

והוא נסמך בקריאת שמע משומרי היום לשומרי הלילה, וכשבא לישן מפקיד רוחו להקדוש ברוך הוא, שנאמר (פסוקים ט, ט): בידך אפקיד רוחי. וכשננער ממליך להקדוש ברוך הוא, השומרים בלילה מוסרין אותו לשומרי היום, שנאמר (פסוקים ט, ט): נפשי לה' משמרים לבקר שמרים לבקר, לכן בלעם אומר אי זו אמה פו.

ויש להבין, מה הענין וההדגשה של הקשור והסמיכות בין שומרי היום שבאים בזכות קריאת שמע של שחרית - לבין שומרי הלילה שבאים בזכות קריאת שמע של ערבית? וכמ"א: "והוא נסמך בקריאת שמע משומרי היום לשומרי הלילה... השומרים בלילה מוסרין אותו לשומרי היום".

וי"ל, דהנה נתבאר לעיל, שגם "קריאת שמע" פועלת אותה פעולה - כמו ב'נקמת ישראל מהאמות' - שמעלה את השכינה מעל מקום שליטת הסט"א. וממילא, גם בקריאת שמע נעשית פעולה זו של יחוד קוב"ה ושכינתיה. והנה מבאר (פסוקים ט, ט) ששומרי היום שמע של שחרית - כנגד קוב"ה, וקריאת שמע של ערבית - כנגד שכינתיה.

א"כ, מפנין שבקריאת שמע מסבירים קוב"ה לשכינתיה - ממילא מסבירים בין המלאכים שומרי היום, שבאים בזכות קריאת שמע של שחרית, שהם כנגד קוב"ה, לבין המלאכים שומרי הלילה, שבאים בזכות קריאת שמע של ערבית, שהם כנגד שכינתיה.

ולכן הקורא קריאת שמע ומניח קוב"ה ושכינתיה - זוכה ש'השומרים בלילה מוסרין אותו לשומרי היום', ואין הפסק ביניהם.

איתא בכרכות (ל, ט): "גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות, שנאמר (פסוקים ט, ט):

א' אל נקמות ה'. ופירש"י: 'בין שתי אותיות, בין שתי הנקרות'. ויש לבאר עפ"י מה שאמרו לעיל בגמרא שם: 'אמר רבי אלעזר: גדול מקדוש שנתנו בין שתי אותיות, שנאמר (שמות טו, ט) פועלת ה' מקדוש ה'".

ובאר הגר"א (פארי אגרות סס) שהפנה שהמלה "מקדוש" נמצא בין שם הוי"ה [המורה על קוב"ה], לבין שם אדנות [המורה על השכינה], וכמ"כ 'פועלת הוי"ה מקדוש אדני' - ללמד שהמקדוש מחבר בין קוב"ה ושכינתיה.

ועל דרך זה יש לבאר מה שאמרו: "גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר 'אל נקמות הוי"ה'" - והיינו, שהנקמה מחברת בין השם 'אל' - שזהו השכינה הקדושה (והי קדושה, טו טו, טו) פמקד קוט, ט, לבין השם הוי"ה - שזהו קוב"ה.

והטעם לכך שנקמת ישראל מהאמות, מחברת בין קוב"ה לשכינתיה - ותבאר עפ"י מה שראינו לעיל מהרמב"ל והגר"א, שנקמת ישראל מהאמות - מעלה את כבוד ישראל מעל כבוד האמות, ועי"ז אתער לעלה - שהשכינה עולה מעל מקום שליטת הסט"א.

והנה, כל עוד שהשכינה היתה למשה - במקום שליטת הסט"א - נתקיים מש"כ (מסעי טו, ט), "ונרגן מפריד אלוה" - שהסט"א הנרגן עושה פרוז באלופו של עולם - בין קוב"ה לשכינתו [אל"ף פרמי לשכינה, ו' מרמז לקוב"ה - וביחד הם אל"ף ועמלק מפריד אל"ף - בין האל"ף לו (פסוקים ט, ט) שפארי קמט מגלות, טו טו, טו].

ועכשו - לאחר נקמת ישראל מהאמות' - שהשכינה עולה למעלה במקום שליטת הסט"א המפרידת - השכינה יכולה להתחבר בקוב"ה. וכמ"כ רבי משה דוד וואלי (פארי קמט מגלות, טו טו, טו) עמוד טו):

מה יפית ומה נעמת אהבה בפענוגים. כלומר, שהיווג במקום תענוג כשהוא במקומו ובשורה למעלה - הוא נהנה ונעים, לפי שהוא זווג שלם בלי שום ערוב של קלפה [=הסט"א] המונעת הדבקות המכונן של אהבה שלמה... שאין שם 'נרגן מפריד אלוה' - כמו שיש בדרגין תתאין [= במדרגות הפתחונית], שהנחש ברוך בעקבם (ועי' "אולכות ממ"כ" בשלה, עמוד ס"ג).

מדברי רבותינו

מרן הגאון הקדוש רבי יוסף זונדל מסלנט זיע"א (חלק א) ¹

לי והיית משוגע בעיניהם, אך לא שמת לי לב לדברי המלעיגים עלי, עליתי לארץ ישראל, וב"ה זכיתי לעבור כאן למעלה מעשר שנים אחר שנות הגבורות". אף היה ר' שמואל מייעץ לאי אלו מחוץ לארץ שעדיין לא זכו לפרי בטן, ובקשו את עצתו וברכתו, היה אומר: "אני אינני צדיק, ולא רבם של חסידים, אך אומר מה שנאמר בתורה שהקב"ה אמר לאברהם "לך לך מארץ וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך" ופירש רש"י "אמר לו כאן [בחוץ לארץ] אי אתה זוכה לבנים, שם [בארץ ישראל] אתה זוכה לבנים".

הגר"ש סלנט ובנו הגר"ר בנימין בייניש - ברוח חותנו הגר"ר זונדל מסלנט, עפי"ד הגר"א

את המסירות לארץ ישראל של הגר"ש סלנט זצוק"ל - ברוח חותנו הגאון ר' יוסף זונדל זצוק"ל, נוכל ללמוד גם מהדברים הבאים (מתוך ראיון עם נאמנם של גדולי ישראל הרב משה גבירץ שליט"א. מזכ"ל אגודת ישראל עשרות בשנים. - שהובא בגליון "מרה לצמא" ח' טבת תשע"ז, עמודים 8 - 11. - הכתבה במלואה הובאה בנחלת ה' גליונות 46 - 47).

ש. רבני ירושלים היו בסוד הענינים של הקמת שכונת "מאה שערים"?

ת. בוודאי. הכול נעשה תחת הכוונתם והדרכתם הצמודה, הם נטלו חלק פעיל בהקמת השכונה. בחודש מרחשוון תרל"ד התכנסו למעלה ממאה איש לדון בהקמת השכונה. שלושה ימים רצופים דנו בהשלכותיה המעשיות של התכנית הגרנדיוזית. בין המשתתפים נטלו חלק פעיל מרנן הגאונים רבי שמואל סלנט זצ"ל ורבי מאיר אויערבך זצ"ל רבה של קאליש, שעלה כידוע לארץ והשתקע בירושלים. הגר"ש ציטט את חותנו הגאון רבי זונדל סלנט זיע"א, שהכביר בנושא מצוות חיזוק יישוב הארץ על פי דברי הגר"א זיע"א.

בחרתי הסתופף בבית אלהי

בירושלים יסד לו הגאון רבי זונדל עסק של מכירת חומץ בן יין, אשר אשתו היתה מטפלת במסחרו, וכמובן שלא נתעשרו ממסחרם זה, אבל חיו בדחק ועוני ותחת סבל של דחקות מן הלוואות והקפות ונגישות לפורעים.⁴ את דירתו קבע בבית ה"ועד הישן" חדר ידוע יחידי ואפל בחורבת ר"י החסיד, אשר היה אח"כ לבית הועד של כולל ווילנא, ורוב ימיו ולילותיו היה בבית המדרש העתיק "מנחם ציון" אשר בחורבה.

השקיע בכל הלהט וההתלהבות - בכנייה ופתוחה של עיר הקודש

בבואו מצא רבי זונדל בירושלים ישוב יהודי סובל ומדוכא. הצרות הרבות שנתכו על ראשו בזה אחר זה, החורבן בצפת, התנפלויות הערבים, הביזה והשוד, חוסר הבטחון של קומץ היהודים בים של תושבים לא יהודים עוינים, ונוסף לכל אלה הסכסוכים הפנימיים, הצרות, הרעב והמחלות השונות שפקדו את התושבים מפעם לפעם והפילו בהם חללים, כל אלה זכאו את העולים שטרם הספיקו להתאקלם ולהכות שרשים, והכניסו אוריה עגומה גם בין התושבים ה"ותיקים". מזכירו של מונטיפיורי, ד"ר אליעזר לוי, מתאר את ירושלים בבקורו בשנת תקצ"ח: "הדרך שממה ומשמה כאילו לא דרכה בה רגל אנוש מימים כבירים, עד כי לא יכולתי לשער בקרבי כי אל עיר רבתי עם אני הולך, כי אם אל מקום מדבר ציה וערבה, אהה! דרכי ציון אבלות, ופתאום נראתה העיר לעיני, והנה היא גדולה באמת, אולם מהדהדה אשר היה לה בימי קדם אין שריד ואין שארית, וכל אשר קרבת יותר אל העיר, כן רבתה השממה לעיני, ורק מערות רבות נגלו לי בכל מקום אשר עיני צופיות ואבנים מנופצות רבות, אשר אולי היו אבני פינה להיכלי חמדה מפלנים".

אין פלא כי היתה תסיסה חזקה בתוך העולים אשר לא יכלו להתגבר על יסורי א"י, והיו ביניהם בודדים אשר העיזו להשמיע את הרעיון שמא לא הגיעה עדיין שעת הגאולה וקיבוץ גלויות, שמא אין הם ראויים עדיין להשתרש בארץ הקודש, ויש לדחות את ישובה של ירושלים עד לבוא שעת כושר מתאימה יותר.

בואו של רבי זונדל היה איפוא דבר בעתו, הוא היה כמלאך מושיע לעדת היהודים בירושלים, מיד עם בואו השתקע בכל הלהט וההתלהבות בכנייה ופתוחה של עיר הקודש. ניחם את הסובלים, עודד את המיואשים, ארגן את העדה לחטיבה אחת מלוכדת, החל ליצור קשרים ויחסים עם גורמי חוץ, ויצר "כתובת" לעדת האשכנזים בירושלים, למען לא יהיו מופקרים וחסרי ישע.

נאמר עליה (ישעיה לג, כד): ובל יאמר שכן חליתי, כלומר, השוכן בירושלים לא יאמר חליתי עכ"ל.

וכן כתב הרד"ק (תהלים קטז טו): אתהלך לפני ה' בארצות החיים... וערי ישראל הם ארצות החיים, ונקראת ארץ ישראל חיים כמו שנקראת ארץ צבי (יחזקאל כה, ט), ארץ חפץ (מלאכי ג, ב), כי היא חמדת הארצות והיושבים בה הם חיים ובריאם. חיים ענין בריאות, כמו (יהושע ח, ח): עד חיותם, כי ארץ ישראל אוריה טוב מכל הארצות (ב"ב קנח, ב), כמו שפירשנו בפסוק (תהלים מח, א) יפה נוף משוש כל הארץ. וכן נאמר עליה (ישעיה לג, כד): ובל יאמר שכן חליתי, כלומר, השוכן בירושלים לא יאמר חליתי עכ"ל.

4 עיני תהלים (פד, יא) כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור באהלי רשע'. ובמדרש תנחומא (ראה, סימן ח) "אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, אפילו לא יחיה לי לאכל בארץ ישראל אלא סיפוף של חרובין, בחרתי הסתופף...".

הגאון רבי יוסף זונדל מסלנט זיע"א נולד ביום א' דראש השנה שנת תקמ"ו, לאביו רבי בנימין בייניש, נכדו של רבי אורי שרגא פייבוש אשכנזי, שלמד תורה מפי גאון ישראל רבינו מאיר [מהר"ם מלובלין]. הוא היה מן האשכנזים הראשונים שעלו לירושלם בשנת ש"נ בערך, וכיהן כמה שנים כנשיא הקהלה. רבי זונדל נתחנך ולמד תורה מפי רבי חיים מוולוז'ין תלמיד הגר"א, ולכן נתכנה בפי תלמידיו "פה שלישי לאליהו" [הגר"א], את רבי חיים הוא קורא "אדמו"ר", ואת הגר"א הוא קורא "הרב הגדול". אחרי פטירת רבי חיים שמע תורה מפי רבי עקיבא איגר בפוז'ן.

רוב ימיו התגורר בסלנט, עיירה קרתנית טיפוסית בגלילות ז'מוט שבליטא, מובלעת בין כפרים ועיירות, ורחוקה ממסילת ברזל וישוב עירוני. לעומת זה מפורסמת היתה בגדוליה שיצא להם שם עולם, כגון רבי צבי הירש מסלנט, רבי ישראל מסלנט, רבי הלל מסלנט, רבי חנן מסלנט, רבי חנוך מסלנט, רבי שמואל מסלנט. לעיירה זו הגיע רבי זונדל, להתאבק בעפר רגלי תלמידי חכמים שבה. הוא לא רצה לקבל על עצמו עול רבנות.

עלה במסירות נפש עפי"ד רישת הגר"א מתלמידיו - לעלות לארץ ישראל ולישבה

בראשית שנת תקצ"ח עזב הגאון רבי זונדל את עיר וארץ מולדתו, ויעש את דרכו לארץ ישראל, וגמר אומר להתישב בה עם ביתו ישיבת קבע, למרות שהיה בכל דוחק ובלי כסף במזומן.

דרשת הגאון רבי אליהו מוילנא מתלמידיו לעלות לארץ ישראל ולישב את הארץ, ודרישות תלמידיו אלה שעלו מכבר לארץ ישראל, והכריזו לחבריהם ותלמידיהם בגולה על עליה לארץ גדולה והכרחית, היו המכריעים לנסיעתו של רבי זונדל בימים ההם.²

ולמרות המהומות והמלחמות בארץ בין מצרים וקושטא, עזב את פרנסתו, את תלמידיו הנאמנים, ואת כל הגולה, ויעל לארץ ישראל, ויגיע ירושלימה יחד עם ידידו הגאון רבי שלום מאיר הכהן מקרליץ זצ"ל גם הוא מתלמידי מרנא הגר"ח מוואלז'ין, ביום ה' כסליו תקצ"ח, בעלותו הביא אתו את אשתו ואת שתי בנותיו: העלמות צביה (שהשיאה אח"כ להרב נתן נטע נטקין ז"ל), והענע (שהשיאה להרב שבתי ד"ץ ז"ל), ואת בנו היחידי שהיה אז ילד קטן, ארי ליב.

חנתו הגאון ר' שמואל סלנט זצוק"ל

רבי זונדל הפציר גם בחנתו הגאון ר' שמואל סלנט שיעלה גם הוא עם ביתו אתו לארץ ישראל, ר' שמואל אמנם קבל את ההצעה, אך דחה אותה למועד מאוחר יותר, אבל בשעת הפרידה אמר לו הגאון רבי זונדל: מובטחני שתבואו אלינו בקרוב, ודבריו אלו נתקיימו אחרי זמן קרוב. כשנתים אחרי נסיעתו של רבי זונדל חלה ר' שמואל סלנט במחלת לב חזקה, ופקודת הרופאים היתה עליו להעתיק את מושבו לאזור חם, וייעצהו להתישב באיטליה, ואז בחר הגר"ש את ארץ ישראל תחת ארץ איטליה, ויעל גם הוא עם ביתו ויתישב בירושלים בשנת ת"ר, ובה עלתה ארוכה למחלתו ויארץ ימים רבים. וסיפר הגאון ר' שמואל סלנט, כי שאל את הרופא האם גם אוריא דארץ ישראל יכולה להועיל לו. לא ידע הרופא לאן הוא מתכוון, שאלו הרופא האם כונתו לפלסטניה, לא ידע ר' שמואל מה זו פלסטניה, אמר לו הרופא מה שם העיר, ענה לו רבינו ירושלים, ענה לו הרופא ירושלים אני יודע, לשם אתה יכול לנסוע. ומכיון שכך, שם את פעמיו לארץ ישראל.

אף הוסיף ר' שמואל ואמר: "תורתנו הקדושה אומרת (שמות כ"ג, כ"ג-כ"ה) "כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמורי והחתי והכנעני החוי והיבוס... וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך", הרי הכתוב מזכיר את כל חלקיה השונים של ארץ ישראל, האמורי, החתי, הפרזי וכו', כי אמנם הפכים וחליפות לארץ הזאת ולמחוזותיה, ומשנתה ומתחלף גם אוריה של ארץ זו, אם רק תבוא להתם "והסירותי מחלה מקרבך".³

לעת זקנתו של ר' שמואל סיפר: "אני עליתי לארץ ישראל בהיותי בן עשרים וחמש שנים, הרופאים יעצו לי להתיישב בארצות החמות כאיטליה, ואני בחרתי את הארץ החמה שהיא ארץ ישראל, ארץ חרבה ושוממה, ארץ של זקנים והולכי נמשות שעלו לארץ ישראל לבלות בה את שארית חייהם, היו גם כאלה שלעגו

¹ מקורות: "תורת רבינו שמואל סלנט" (להגאון ר' ניסן אהרן טוקצ'ינסקי זצ"ל) חלק א' במבוא; "אדרת שמואל" עמודים תס"ח - תפ"א; "שבעים שנה בירושלים" להרב יעקב גליס זצ"ל. עמודים י"ד - י"ח; "תנועת המוסר" חלק א' עמודים 94 - 110; "הצדיק רבי יוסף זונדל מסלנט זצ"ל" עמודים ז' - י"ט.

² וכן כתב נינו הגאון ר' ניסן אהרן טוקצ'ינסקי זצ"ל, בהקדמתו לספר "תורת רבינו שמואל סלנט" (חלק א' עמוד ו): "זקני הגאון הצדיק רבי יוסף זונדל סלנט... ומכיון שהלך בעקבות רבו הגר"א זלה"ה מוילנא - קיים גם הוראתו לעלות לארץ הקודש להתנחל בה". על גודל חיבת ארץ ישראל של הגאון ר' יוסף זונדל מסלנט ברוח הגר"א זיע"א - ראה בגליון 47 ב"מדברי רבותינו".

³ כתב הרד"ק (תהלים מח א): יפה נוף... משוש כל הארץ... ואמר כי כל אדם שיצא מנוף אחד לנוף אחר יחלה בהשתנות האויר, ואויר ארץ ישראל כל שכן אויר ירושלים היה יפה נוף והיה משוש כל הארץ, כי אפילו היו באים שם חולים היו מתרפאים, כי אוריה ממוזג וטוב, וכן